

**LAPORAN PENYELIDIKAN
SARAWAK MEMILIH 2021: KERJASAMA
PENYELIDIKAN UNIVERSITI MALAYA-
ASTRO AWANI**
*(RESEARCH REPORT
SARAWAK DECIDES 2021:
RESEARCH COLLABORATION BETWEEN ASTRO
AWANI-UNIVERSITY OF MALAYA)*

RINGKASAN LAPORAN EKSEKUTIF

POLA PENGUNDIAN, JANGKAAN DAN ANALISIS PERSEPSI RAKYAT
MENJELANG PILIHAN NEGERI SARAWAK 2021

Tempoh: 20-27 November FASA 1

8-14 Disember FASA 2

Awang Azman Awang Pawi (Ketua Penyelidik)

Pusat Kajian Demokrasi dan Pilihan Raya Universiti Malaya (UMCEDEL)

&

Akademi Pengajian Melayu

Universiti Malaya

50603 Kuala Lumpur

Email: awangazman@um.edu.my

Novel Anak Lyndon

Pusat Kajian Pembangunan, Sosial dan Persekitaran

Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan

Universiti Kebangsaan Malaysia

43600 Bangi Selangor

Email: novel@ukm.edu.my

Lucy Sebli Seidelson

Kajian Politik dan Kerajaan

Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan

Awang Azman Awang Pawi, Novel Anak Lyndon, Lucy Sebli Seidelson, Juna Liau, Sufian Mansor, Stanley Bye Kadam & Dick Lemang, "Laporan Penyelidikan Sarawak Memilih 2021: Kerjasama Penyelidikan Universiti Malaya-Astro Awani" JMS Vol. 4 Issue 1 (2021): 344 – 360

Universiti Malaysia Sarawak (UNIMAS)
84300 Kota Samarahan, Sarawak
Email: slucy@unimas.my

Juna Liau

Kajian Antropologi dan Sosiologi
Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan
Universiti Malaysia Sarawak (UNIMAS)
84300 Kota Samarahan, Sarawak
Email: ljuna@unimas.my

Sufian Mansor

Pusat Pengajian Sejarah, Politik dan Strategi
Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan
Universiti Kebangsaan Malaysia
43600 Bangi Selangor
Email: smansor@ukm.edu.my

Stanley Bye Kadam

Kajian Politik dan Kerajaan
Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan
Universiti Malaysia Sarawak (UNIMAS)
84300 Kota Samarahan, Sarawak
Email: bstanley@unimas.my

Dick Lembang

Kajian Politik dan Kerajaan
Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan
Universiti Malaysia Sarawak (UNIMAS)
84300 Kota Samarahan, Sarawak
Email: ddlembang@unimas.my

(Dihantar: 11 Oktober 2021; Diterima: 24 Disember 2021)

Pendahuluan

Pilihan raya negeri (PRN) Sarawak ke-12 yang diadakan pada 18 Disember 2021 merupakan PRN bersejarah dalam konteks negeri Sarawak kerana inilah penyertaan

sulung Gabungan Parti Sarawak (GPS) dalam PRN selepas BN Sarawak keluar dari Barisan Nasional (BN) kemudian menjenamakan BN Sarawak sebagai Gabungan Parti Sarawak. Hal ini ekoran kekalahan Barisan Nasional pada Pilihan Raya Umum 2018.

PRN negeri Sarawak juga merupakan ujian terbesar kepada Ketua Menteri Sarawak, Tan Sri Abang Johari yang pertama kali bertanding sebagai calon Ketua Menteri. Mandat Abang Johari sebelum ini adalah mandat Adenan Satem yang meninggal dunia secara mengejut akibat komplikasi jantung. Inilah mandat pertama Abang Johari yang perlu diperolehi bagi memimpin pentadbiran negeri Sarawak. Namun Abang Johari mempunyai kelebihan apabila Pehin Sri Adenan Satem telah menyediakan landasan politik yang lebih stabil dengan asas kerusi sebanyak 72 buah yang telah dimenangi. Kestabilan politik yang diperkukuhkan oleh Adenan, dijangka membantu Abang Johari memfokuskan kerusi-kerusi lain untuk menambahkan kecemerlangan GPS dari angka dan impak kemenangan yang perlu diperolehi.

PRN Sarawak merupakan pilihan raya negeri pertama berdepan akibat Covid-19 dan ini membawa kebimbangan kepada pengundi untuk turun mengundi. Pilihan raya ini tidak sama seperti di Melaka, kerana di Melaka PRN berlaku akibat pergolotan berebut kuasa dalaman parti dan perebutan jawatan Ketua Menteri Melaka. Sedangkan di PRN Sarawak berlaku kerana penggal tempoh DUN sudah tamat, kemudian apabila tamat pula, diisytiharkan darurat. Terdapat dua darurat di negeri Sarawak sebelum darurat diperkenankan dipendekkan. Hal ini kerana kes covid 19 di Sarawak semakin menurun dan kini hanya mencatatkan 50 kes berbanding (15 Disember 2021), berbanding kes Covid pada bulan lepas mencatatkan ratusan kes

Covid-19. Hal ini menandakan PRN Sarawak sesuai diadakan pada masa kini memandangkan kes semakin berkurangan, vaksinasi sekurang-kurangnya dos selesai dos kedua mencapai tahap 90 peratus. Namun keadaan cuaca tidak menentu pada bulan Disember boleh menjejaskan kempen dan kadar turun mengundi dijangka minimum 60 peratus berbeza pada PRN Sarawak 2016, sebanyak 68 peratus. Selain itu, terdapat faktor kebimbangan risiko akan wabak Covid-19. Dalam sejarah politik Sarawak, inilah kali ke-2 Sarawak mengadakan pilihan raya pada bulan Disember selepas PRN Sarawak yang ke-4 pada tahun 1983.

Bagi memahami dan menilai situasi budaya politik dan tingkah laku pengundi di Sarawak Kajian Rentas Universiti ini negeri ini dilakukan oleh kumpulan penyelidikan diketuai oleh Profesor madya Dr Awang Azman Awang Pawi dari Pusat Kajian Demokrasi dan Pilihan Raya Universiti Malaya (UMCEDEL) dengan kerjasama bersama Astro Awani memimpin kajian rentasan universiti bersama UKM dan UNIMAS baru-baru ini. Kajian ini melibatkan 4500 responden soal selidik dan in-depth interview bersama lebih 450 informan secara individu dan fokus group serata tempat di Sarawak. Kajian ini melibatkan dua fasa, iaitu fasa 1 (20-27 November) dan fasa 2 (8-14 Disember).

Kajian ini mewakili semua komposisi etnik, kaum, jantina, umur, lokaliti dengan sejumlah 60 enumerator yang turut dikawal oleh 10 penyelia. Kajian ini menggunakan kaedah deskriptif dan multi dimensi. Kaedah deskriptif ini lebih praktis, tidak terlalu teoritikal, dan lebih luwes dalam memberikan interpretasi dan banyak digunakan dalam kajian politik di lapangan termasuk di luar negara. Kaedah multi dimensi pula memberikan ruang analisis yang lebih dinamik dan penggunaan pembolehubah yang

luas dan pelbagai. Pembolehubah pula bukan terhad pada faktor profil responden akan tetapi pada tingkah laku dan bentuk pilihan mereka. Ini membolehkan survei mendapatkan nuansa yang lebih terperinci berkenaan bukan sahaja mendapat apa-apa berkaitan sentimen akan tetapi mampu juga mampu menganalisis dengan lebih terperinci dan pelbagai dimensi. Ralat kesilapan ialah 2 manakala tahap keyakinan sebanyak 95 peratus.

GPS berada tahap selesa berbanding parti lain

Hasil kajian rentas universiti ini mendapati GPS berada pada tahap yang selesa berbanding parti lain. Terdapat beberapa kocakan yang berlaku dalam pemilihan calon misalnya, namun ia diharmonikan dengan kesetiaan kepada parti yang banyak memberikan sumber kepada kemenangan parti. Kerusi kubu kuat PBB misalnya di Tebedu, Jepak, Lingga misalnya terdapat sedikit pergolakan pada awal pencalonan, namun diselesaikan dengan semangat kesetiaan kepada parti melangkaui kepentingan individu dan ini menjadi asas kepada kunci kekuatan parti PBB.

Hasil kerja lapangan terkini sehingga 15 hb Disember, dapat dirumuskan GPS kini mendahului di 61 kerusi, antaranya ialah termasuklah di Gedong, Bukit Sari, Semariang, Tanjung Datu, Bukit Kota, Muara Tuang, Sadong Jaya, Simunjan, Sebuyau, Kalaka, Daro, Nangka, Tellian, Dalat, Baleh dan Belaga. Kesemua kerusi ini sedang mengatasi kerusi-kerusi lawan mereka setakat ini. Tidak mustahil dengan bantuan kerajaan sepanjang Perintah Kawalan Pergerakan, pengundi berasa lunak dengan hegemoni dan apparatus kuasa GPS yang telah banyak menaburkan sumbangan bantuan bagi membantu meringankan beban rakyat pelbagai lapisan dan ideologi menjadikan jumlah kemenangan GPS akan meningkat sehingga maksimum

76 kerusi. Situasi ini tertakluk kepada strategi ampuh GPS khususnya PBB memainkan peranan mereka di kawasan Ketika saat-saat akhir sebelum hari mengundi. Situasi politik naungan masih lagi berlaku dengan jelas khususnya di kawasan luar bandar di kawasan bumiputera seperti kawasan etnik Melayu, Melanau, Iban, Bidayuh dan Orang Ulu.

Parti pembangkang pula dilihat begitu kuat dan sengit kini mendahului di beberapa kawasan termasuklah Bawang Assan, Bakelalan, Engkelili, Ngemah dan Padungan. Kawasan sengit dan kuat juga ialah di Bukit Assek, Kota Sentosa, Batu Lintang, Opar dan Batang Air. GPS perlu bekerja kuat tiga kali ganda untuk menawan kawasan tersebut.

Begitu juga, di beberapa kawasan yang dilihat GPS dan pembangkang mempunyai peluang yang sama dan masih ada peluang untuk dimenangi asalkan mempunyai senjata politik terakhir khususnya 24 jam sebelum hari mengundi. Antara kawasan tersebut ialah Tanjung Batu, Pending, Pujut, Meluan, Balai Ringin, Pelawan, Lingga, Mambong, Balai Ringin dan Tamin.

Kerusi kelabu hitam boleh dikenalpasti secara mudah sekiranya berlakunya kunjungan Ketua Menteri Sarawak seperti lawatan ke Ngemah dan Krian misalnya. Jika pemutihan berjaya dilakukan ia akan mampu kekal 72 kerusi untuk dimenangi atau lebih banyak lagi kerusi.

Terdapat juga kerusi yang dahulunya hitam kini bertukar menjadi kelabu putih. Pertukaran ini disebabkan oleh faktor dan dinamik politik yang berlaku di kawasan tersebut. Misalnya, apabila Ali Biju menarik diri bertanding sebagai calon Bebas, peluang calon PDP/GPS, iaitu Friday Belik untuk memenangi kerusi Krian.

Begitu juga di DUN Dudong apabila Tiong Thai King tidak lagi bertanding di Dudong dan beliau membuat kenyataan agar penyokongnya mengundi GPS, ini memberikan impak besar kepada pola pengundian di Dudong. Lebih-lebih lagi kerusi Dudong mendapat saingan hebat apabila Presiden PDP Tiong King Sing bertanding di Dudong yang merupakan kampung halaman, pengaruh selaku presiden parti, sudah dikenali ramai berbanding calon. Justeru, peluang DUN Krian dan Dudong jatuh ke tangan GPS adalah tinggi jika diikuti dengan kempen yang lebih strategik.

Berdasarkan perkiraan di lapangan, GPS yang sudah menguasai 61 kerusi DUN hanya perlu 11 kerusi untuk mengekalkan rekod kemenangan pada PRN 2016. Hal ini bergantung juga kepada strategi akhir, rayuan akhir pemimpin utama mereka, kelicikan berpolitik, penggunaan *carpet bombing* untuk menggempurkan kawasan kelabu/hitam. Komunikasi jentera dan komunikasi politik perlu bergerak seiring memandangkan beberapa perkara strategik perlu disampaikan kepada pemimpin parti. Sikap mengabaikan suara akar umbi, komunikasi strategik kurang berkesan boleh mengugat kedudukan GPS walaupun kemenangan 2/3 hampir buat GPS.

Namun sudah pasti Ketua Menteri Sarawak interim, YAB Abang Johari mahukan kemenangan bergaya, sama ada mahu mengekalkan kemenangan 72 kerusi atau lebih baik daripada pencapaian Adenan Satem. Maka, tindak tanduk dan komunikasi politik pengerusi GPS sangat menentukan pencapaian tahap cemerlang GPS selain dibantu komunikasi efisien jentera di sekelilingnya. Langkah ke hadapan perlu ada untuk melakukan kejutan yang lebih baik buat GPS.

Kempen dan SOP

Setakat kempen semakin rancak berdasarkan norma baru akibat covid-19. Ini tak semeriah PRN sarawak 2016. Meskipun ada sekatan SOP namun calon dan parti mempunyai kreativiti dalam berkempen melalui media sosial. Tak kurang juga yang menyebarkan pamflet mengambil kesempatan sambil berinteraksi dengan pengundi. Calon kebanyakan tak berpuas hati dengan SOP yang yang terlalu ketat. Ternyata kempen bersemuka dan media sosial sangat diperlukan. Namun di luar bandar kempen bersemuka lebih penting daripada kempen media sosial dan menentukan kemenangan calon.

Prosedur Operasi Standard (SOP) yang dikenakan terhadap PRN Sarawak dilihat menguntungkan parti pemerintah, iaitu GPS. Apabila terdapat 64 DUN dibenarkan kempen secara fizikal kerana kadar liputan 4C rendah, ini sebenarnya lesen besar kepada GPS memanfaatkan focus mereka memastikan kesemua 64 DUN tersebut mampu menang. Sementara di kawasan bandar terutama kubu kuat pembangkang seperti di Kuching, Sibul, Miri misalnya sukar untuk berkempen dan hanya bergantung kepada penggunaan media sosial sahaja. Bermakna pembangkang melalui situasi sukar untuk berkempen.

PSB dan Pembangkang

PSB merupakan ancaman politik kepada bukan sahaja kepada GPS akan tetapi kepada DAP dan PKR. Dalam PRN 2021 didapati persaingan sebenar ialah parti GPS, PSB, DAP dan PKR. Parti lain dilihat kurang impak dalam PRN Sarawak kali ini.

Walaupun PSB parti baru, namun strategi media dan komunikasi PSB dilihat ke hadapan berbanding rakan sekutu pembangkang mereka. Malah undi Cina dan bumiputera yang dimiliki SUPP dan PH ada potensi dapat ditarik oleh PSB meskipun tidak banyak ia mampu membawa peralihan fasa penerimaan pengundi Sarawak kepada PSB. Dari segi keberkesanan kempen media sosial secara menyeluruh, didapati PSB mendahului populariti media sosial SUPP. Dari segi engagement terdapat 86.3 peratus untuk PSB manakala untuk SUPP adalah sebanyak 13.7 peratus. Namun dari segi pemasaran digital politik, secara individu presiden SUPP mendahului semua, namun tidak membawa jenama SUPP yang menyeluruh.

Sekiranya PSB bekerja keras lebih maksimum di saat akhir kempen maka PSB dijangka mampu memberikan impak terhadap beberapa kerusi dayak misalnya Ngemah, Engkelili, Bakelalan, Opar, Batang Air. Begitu juga Simanggang, Meluan, Balai Ringin dan Tamin dijangka berlakunya persaingan besar apabila PSB cuba menggempur secara besar-besaran. Namun GPS juga turut membuat serangan ala carpet bombing di kawasan panas tersebut yang membolehkan GPS berpeluang besar juga menang di kawasan-kawasan tersebut.

Di kerusi Batu Lintang pula PSB bergantung kepada politik personaliti See Chee How bagi kemenangan pertama PSB. Itu pun jentera See Chee How perlu bekerja dengan lebih kuat lagi di saat akhir kempen.

Bawang Assan, Bakelalan, Engkelili, Ngemah ialah kerusi harapan utama besar PSB untuk dimenangi. Di sinilah terletak masa depan dan talian hayat politik pemimpin PSB untuk memastikan PSB terus relevan atau berkubur selepas pasca-PRN Sarawak. Kelemahan kempen PSB dan pembangkang kali ini ialah gagal

mengemukakan calon bakal Ketua Menteri untuk mendapat penilaian daripada pengundi mereka sendiri. Hal ini menyebabkan kredibiliti PSB terjejas kerana tidak mampu menamakan bakal Ketua Menteri dan dilihat sekadar untuk bermain dengan retorik dan sentiment semata-mata.

Begitu juga isu tanah Hak Adat Bumiputera (NCR) pembangkang memainkan sentimen ini namun tidak mencadangkan mekanisme untuk menyelesaikan masalah tersebut. Terdapat juga manifesto tidak realistik, misalnya Parti Bumi Kenyalang (PBK) menawarkan pemberian wang tunai RM3,000 kepada penduduk Sarawak tanpa memberikan mekanisme memperoleh sumber kewangan tersebut. Begitu juga, usaha agar mahkamah mengisytiharkan Perjanjian Malaysia 1963 (MA63) sebagai tidak sah dan dengan itu, Sarawak patut meninggalkan Persekutuan Malaysia dianggap majoriti responden sebagai idea terlalu melampau dan sukar diterima.

Dap Sarawak pula dibebani dengan isu kegagalan PH apabila 22 bulan berkuasa dan gagal melaksanakan royalti 20 peratus kerana Lim Guan Eng ialah Menteri Kewangan Ketika PH berkuasa. Begitu juga kenyataan Lim Guan Eng Sarawak bahawa Sarawak akan mufli dalam 3 tahun namun tidak berlaku menjadi senjata kritikan penyokong mereka sendiri. Malah persepsi pembatalan projek infrastruktur PH termasuk jambatan Sungai Batang Lupar, Jambatan Igan dan Jambatan Rimbungan menjadi mimpi ngeri pengundi di Sarawak terhadap DAP dan PH. Walaupun PKR Bersama PH, ramai pengundi simpati pergolakan dalaman PKR akibat Langkah Sheraton dan ini memerlukan masa untuk PKR Sarawak untuk pulih kembali termasuk di Sarawak. Namun simpati ini dijangka tidak sampai dalam bentuk undi kerana hegemoni GPS begitu ampuh untuk ditentang.

GPS

GPS ialah jenama baru politik selepas keluar dari Barisan Nasional. Pada mulanya logo GPS kurang dikenali apabila mulai diperkenalkan. Namun selepas beberapa tahun, semakin ramai sudah mengenali logo GPS dan dikaitkan dengan jenama politik tempatan. Berdasarkan soal selidik penggunaan logo GPS semakin diterima oleh sebanyak 81.5peratus responden.

Apabila covid-19 melanda negara, Sarawak terkesan dengan dari segi ekonomi dan kesihatan. Namun peranan GPS sebagai kerajaan penyandang telah memberikan impak kepada pengundi. Lebih RM 5.3 bilion telah dibelanjakan bagi program Bantuan Khas Sarawakku Sayang (BKSS) dalam bentuk diskaun, penangguhan, pengecualian, bakul makanan, skim kredit mikro dan sebagainya. Ditambah pula dengan program bantuan kerajaan pusat seperti moratorium bank. Kesemua ini memberikan impak positif kepada rakyat Sarawak walaupun ia bersifat sementara. Baru-baru ini kelulusan pindaan Perlembagaan mengenai Perjanjian Malaysia 1963 telah memberikan imej bahawa hanya Sarawak mempunyai suara yang lebih kuat di Malaysia melalui peranan GPS. Ia juga memberikan imej GPS sahaja yang mampu mengimbangkan kuasa dan pengaruh kerajaan pusat. Kelulusan pindaan perlembagaan dan cukai jualan negeri (SST) Petronas memberikan imej bahawa Sarawak telah diberi perhatian yang lebih oleh kerajaan pusat sejak GPS mentadbir secara sendiri walaupun atas entiti mesra PN. Kesemua ini memberikan kelebihan GPS untuk memenangi pilihan raya negeri Sarawak. Maka, naratif

digunakan oleh GPS ialah sebagai sebuah parti yang sentiasa mengutamakan rakyat Sarawak.

Prestasi Pentadbiran

Berdasarkan kajian yang dibuat antara perkara penting yang dinilai dalam kajian ini adalah persepsi rakyat terhadap prestasi Perdana Menteri dan Ketua Menteri dalam mentadbir Negara dan juga Negeri Sarawak. didapati bahawa secara keseluruhannya majoriti besar responden menyatakan rasa berpuas hati terhadap pentadbiran Perdana Menteri (PM) dan juga Ketua Menteri pada tahap 67.8% dan 69.3% masing-masing. Tetapi apabila dipecahkan kepada kelompok etnik, didapati etnik Melayu dan Melanau lebih berpuas hati terhadap prestasi PM pada 83.5% dan Ketua Menteri pada 85.3%. Manakala etnik Cina mempunyai tahap sokongan terendah iaitu pada 43.7% bagi PM dan 52.0% bagi Ketua Menteri. Kedua-dua etnik Cina dan Malayu/Melanau menunjukkan tahap sokongan yang lebih tinggi terhadap Ketua Menteri berbanding dengan PM, tetapi etnik Iban menunjukkan corak persepsi yang agak berlainan yang mana kepuashatian terhadap PM (71.1%) adalah lebih tinggi daripada Ketua Menteri (69.3%).

Dari segi persepsi terhadap pentadbiran Kerajaan pula, secara umumnya 65.8% responden berpuas hati dengan cara Kerajaan Pusat menguruskan Negara Malaysia manakala 71.5% responden berpuas hati dengan cara Kerajaan GPS menguruskan Negeri Sarawak.

Kepuashatian terhadap Pengurusan Negara diperlihatkan dalam aspek-aspek seperti pengurusan wabak covid, tadbir urus Kerajaan Persekutuan dan Pengurusan Ekonomi. Manakala bagi Kerajaan GPS pula, majoriti responden mengaitkan

kepuashatian pentadbiran Kerajaan GPS dalam aspek-aspek pengurusan ekonomi, tadbir urus Kerajaan Negeri dan bantuan / kebajikan rakyat Sarawak.

Kajian ini turut menelusuri tahap kesediaan atau niat para pengundi untuk keluar mengundi pada 18hb ini. Secara keseluruhannya bagi 40 DUN kawasan kajian, terdapat 81.3% daripada responden keseluruhan yang berkata mereka akan mengundi dalam pilihan raya kali ini, manakala 16.09% pula menyatakan masih kurang pasti sama ada mahu keluar mengundi atau tidak. Namun kadar 81.3 peratus ini ialah penduduk setempat dan bukan mewakili pengundi di luar daerah mengundi, di bandar, di luar Sarawak atau luar Malaysia. Ini bermakna jumlah tersebut perlu ditolak sekitar 21 peratus dengan mengambil kira sentimen pengundi yang sukar untuk balik mengundi kerana tinggal di luar kawasan mengundi, kos pengangkutan maha, lebih bersedia balik pada cuti perayaan krismas dan cuti hujung tahun yang telah ditempah lebih awal. Terdapat juga menyatakan pada hari mengundi gaji belum masuk lagi dan ini menyukar. Terdapat juga menyatakan kebimbangan risiko ancaman kesihatan awam Covid-19. Dalam temubual di kawasan bandar pula khususnya pengundi Cina, ramai yang menyatakan rasa belah bahagi untuk turun mengundi kerana kurang berpuas hati terhadap prestasi Pakatan Harapan, namun tidak sampai hati untuk mengundi parti lain. Kemungkinan tidak turun mengundi atau mengundi parti kerajaan seperti SUPP adalah tinggi.

Bagi pola pengundian pula, jika dilihat dari segi populariti secara keseluruhannya yang dikaji adalah seperti berikut, GPS - 64.8%, PH - 16.5%, PSB - 15.8%, Calon Bebas - 1.8%, PBK - 0.7% dan PAS 0.4%. Ini mengikut pecahan stratum yang menyamai bilangan sebenar pengundi-pengundi di kawasan-kawasan ini. Jika dipecahkan mengikut jenis etniksiti, bagi responden-responden Melayu / Melanau,

undi popular adalah seperti berikut; GPS - 89.1%, PH - 5.0%, PSB - 4.4%, PAS - 1.4% dan Calon Bebas - 0.1%

Bagi responden-responden Iban pula adalah seperti berikut; GPS - 56.1%, PSB - 35.9%, PH - 4.8%, Calon Bebas - 2.9% dan PBK - 0.4. Manakala bagi responden kaum Cina adalah seperti berikut; PH - 66.8%, GPS - 21.2%, PSB - 11.1%, Calon Bebas - 0.5% dan PBK - 0.5%. Bagi responden Bidayuh pula adalah seperti berikut; GPS - 63.5%, PSB - 17.3%, PBK - 1.5% dan PH - 7.7%.

Ini menunjukkan beberapa perkara;

Pertamanya, angin perubahan dalam kalangan pengundi-pengundi Dayak sememangnya benar, tetapi masih belum ada parti politik yang benar-benar mampu meyakinkan pengundi Iban sepenuhnya. PSB dilihat sebagai pesaing terdekat paling berkualiti sebagai alternatif kepada GPS, tetapi mungkin kerana pemimpin utamanya sendiri bukan seorang Dayak, maka keyakinan pengundi-pengundi Iban agak goyah untuk mengundi PSB kali ini.

Keduanya, GPS dilihat mempunyai sokongan unggul dalam kalangan Melayu dan Melanau dan tidak goyah terutamanya pada kawasan-kawasan yang bukan Majoriti Melayu / Melanau merentasi umur dan tahap sosio-ekonomi

Ketiganya, walaupun PBK dan ASPIRASI telah membunyikan semboyan 'kemerdekaan' Sarawak daripada persekutuan Malaysia sepanjang kempen, didapati masih terdapat kegelisahan dan kesangsian dalam kalangan pengundi untuk memberikan undi kepada PBK atau ASPIRASI kali ini, walaupun dalam kalangan pengundi Bidayuh, PBK dilihat lebih popular daripada Pakatan Harapan, namun belum tentu dapat diterjemahkan dalam bentuk undi apatah lagi kemenangan.

Politik Identiti

Hasil daripada kajian ini dijangka politik identiti tetap menjadi menjadi ciri budaya politik negeri Sarawak. Ini bermakna politik etniksiti masih menjadi teras pengaruh utama politik Sarawak, iaitu pengundi cenderung memilih etnik sebagai keutamaan. Politik identiti juga dilihat jelas apabila faktor parti bernaung atau politik naungan masih memainkan peranan besar dalam menentukan sokongan dan kemenangan calon. Faktor calon juga penting namun ia bergantung kepada budaya politik setempat seperti isu orang tempatan dan calon berintegriti dan berpengalaman lebih mudah dipercayai pengundi. Politik etnonasionalisme sangat terserlah apabila GPS memainkan isu bahawa Sarawak diutamakan. Sejak GPS mempunyai entiti tersendiri, suara Sarawak lebih banyak didengari dan diberi perhatian oleh kerajaan Pusat termasuk kelulusan pindaan Perlembagaan mengenai Perjanjian Malaysia 1963 dan cukai jualan Petronasa (SST) yang Sarawak mendapat manfaat dengan memperoleh hampir RM3 bilion.

Apabila GPS dijangka memenangi PRN Sarawak maka kesinambungan pembangunan, kestabilan politik dan *inclusiveness* dijangka menjadi kunci utama landskap politik sarawak untuk bergerak ke hadapan. Namun semak dan imbang juga penting bagi memastikan pentadbiran kerajaan negeri menjadi lebih efisien.

Yang pengundi mahu pilih dan undi ialah kestabilan, kemakmuran, mampu masa depan lebih terjamin, mempunyai rekod baik dalam memimpin kawasan ditandingi dan negeri, yang mampu membawa, kehidupan yang lebih baik kepada pengundi, dasar

yang lebih baik, ketelusan pemimpin dan pentadbiran, masa depan dan pilihan mereka tidak disia-siakan oleh pemimpin mereka.

Calon idaman pengundi ialah tidak sombong, kestabilan parti yang diwakili, mesra rakyat, calon ada rekod yang baik, mudah ditemui oleh rakyat biasa, tidak pilih kasih, sentiasa membantu rakyat, sering turun padang, menunaikan janji pilihan raya, sentiasa membalas teks mesej rakyat dan membawa pembangunan yang lebih besar dan berimpak tinggi kepada kawasan yang diwakili.

Peratusan Keluar Mengundi

Sebanyak sekitar 68 peratus jumlah yang turun mengundi pada PRN Sarawak 2016. Kali ini jumlah ini dijangka turun kerana terdapat 3 faktor utama, iaitu faktor kebimbangan wabak Covid-19, waktu cuaca yang kurang menentu pada waktu tengkujuh dan faktor ramai yang memilih untuk balik menyambut perayaan Krismas dan cuti hujung tahun dan awal tahun berbanding balik pada hari mengundi yang bagi sektor kerajaan tarikh 18 hb Disember tersebut bukanlah faktor hari gaji penjawat awam dan swasta. Justeru, sekiranya mendapat peratusan undi melebihi 60 peratusan adalah satu jumlah besar dalam situasi yang dihadapi tersebut walaupun responden dalam kajian ini ramai mahu turun mengundi. SPR dan parti politik serta calon bertanding perlu memainkan peranan lebih proaktif untuk memastikan pengundi turun beramai-ramai dan meningkatkan jumlah peratusan mengundi.

Nota: Carpet Bombing. Istilah ini merujuk kepada pemberian hadiah atau sagu hati berupa wang ringgit, minuman dan makanan, apa-apa sahaja berbentuk material.

Acara hiburan juga ialah antara contoh bagi memberikan rasa kegembiraan, keseronokan dan dipercayai dapat mengubah sikap pengundi.

Kajian Rentas Universiti: Sarawak Memilih 2021

Nota: Sekumpulan ahli akademik yang berasal dari Sarawak melakukan penyelidikan lapangan di Sarawak bagi meninjau pola pengundian, jangkaan dan analisis persepsi rakyat menjelang pilihan negeri Sarawak 2021. Kelompok ahli akademik ini terdiri daripada etnik Melayu/Melanau, Iban, Bidayuh, Orang Ulu yang mempunyai akses yang lebih dekat Bersama etnik masing-masing untuk mendapatkan segala pandangan, kritikan dalam melakukan kajian kumpulan fokus di kawasan etnik bumiputera khususnya. Ini adalah antara inti laporan daripada Profesor Madya Dr Awang Azman Awang Pawi dari Pusat Kajian Demokrasi dan Pilihan Raya Universiti Malaya (UMCEDEL) dengan Kerjasama ASTRO AWANI memimpin kajian rentasan universiti bersama UKM dan UNIMAS baru-baru ini. Kajian ini melibatkan 4500 responden soal selidik dan *in-depth interview* bersama lebih 450 informan secara individu dan fokus group serata tempat di Sarawak.

Penghargaan: Penulis merakamkan penghargaan kepada Unit Perundingan Universiti Malaya (UPUM) dan Astro Awani Sdn Bhd atas bantuan biayai yang diberikan sepanjang penyelidikan dan rundingan ini berlangsung.